

Metod för klassning av ett skogsområdes livsmiljövärde för tretåig hackspett

Version 2.2

Jean-Michel Roberge och Jörgen Olsson

Inledning

Den här metoden syftar till att ge kunskapsunderlag som stöd i utformningen av försiktighetsåtgärder i samband med skogsbruksåtgärder i ett skogsområde som ingår eller sannolikt ingår i hemområden för tretåig hackspett.

Det är en förenklad metod som helt och hållet bygger på en skattning av mängden träd som förväntas innehålla föda för hackspetten eller som kan användas som boträd. Riktvärdena grundar sig på fältforskning om den tretåiga hackspettens livsmiljökrav i boreal skog. Metoden är framtagen för användning i avverkningsmogen barrdominerad skog.

Klassningen av skogens livsmiljövärde för tretåig hackspett görs i fyra kategorier: mycket högt, högt, medelhögt eller lågt värde. Resultatet presenteras i en karta som visar bedömningen av skogens livsmiljövärde för områdets olika delar. Kartan kan sedan användas som grund för utformning av försiktighetsåtgärder.

Provytor

Volymen eller antalet döda/döende barrträd räknas i cirkelprovytor med radien 18 m (0,1 ha). Antalet provytor styrs av det undersökta områdets storlek (Tabell 1).

Tabell 1. Rekommenderat antal provytor utifrån storleken på det undersökta området/delområdet.

Undersökta områdes/delområdes storlek	Antal provytor
<1 ha	Minst 2 provytor totalt
1–10 ha	Minst 2 provytor per hektar i genomsnitt
11–40 ha	Minst 1 provyta per hektar i genomsnitt
>40 ha	Minst 1,5 provyta per 2 hektar i genomsnitt (exempelvis 33 provytor om området är 44 hektar stort)

Syftet med provyteutlägget är att ta fram en karta som visar det genomsnittliga livsmiljövärdet för var och en av de olika delområdena av det undersökta skogsområdet. Dessa delområden avgränsas som polygoner som är någorlunda homogena med avseende på skogens egenskaper. Kriterierna för delområdenas avgränsning kan variera, där indelningen kan baseras på exempelvis trädslagsblandning, topografi, markfuktighet, trädhöjd, skogens ålder, gallringspåverkan eller påverkan av ekologiska störningar. I lämpliga

fall kan indelningen bygga på avgränsande element i landskapet såsom vägar, vatten, jordbruksmark eller våtmarker.

Det minsta rekommenderade antalet provytor per delområde styrs av delområdets storlek, enligt samma mall som för det totala undersökta området (Tabell 1).

Provytorna läggs ut antingen slumpmässigt¹ eller systematiskt² inom varje delområde. Detta är viktigt eftersom förekomsten av enstaka grova döda/döende barrträd kan vara avgörande för utfallet i en enskild provyta.

Informationen om provytornas position sparas som koordinater eller punkter på kartan.

Bedömning av livsmiljövärde

Alternativ A: Volym per hektar

Mycket högt värde: Volymen stående döda och döende barrträd (bhd $\geq$ 5 cm) är i genomsnitt minst 15 m³/ha, varav minst 10 m³/ha består av gran.

Högt värde: Volymen stående döda och döende barrträd (bhd $\geq$ 5 cm) är i genomsnitt minst 10 m³/ha, varav minst 7 m³/ha består av gran.

Medelhögt värde: Volymen stående döda och döende barrträd (bhd $\geq$ 5 cm) är i genomsnitt minst 5 m³/ha, oavsett fördelningen mellan gran och tall.

Lågt värde: Alla andra typer av skogsområden.

Alternativ B: Stamantal per provyta (radie 18 m)

Poängtabell för stående döda/döende barrträd

Brösthöjdsdiameter	5–9 cm	10–19 cm	20–29 cm	30–39 cm	40+ cm
Poäng per träd	1	10	30	60	100

Mycket högt värde: Poängsumman är i genomsnitt minst 100 poäng per provyta, varav minst 67 poäng består av gran.

Högt värde: Poängsumman är i genomsnitt minst 67 poäng per provyta, varav minst 45 poäng består av gran.

Medelhögt värde: Poängsumman är i genomsnitt minst 33 poäng per provyta, oavsett fördelningen mellan gran och tall.

Lågt värde: Alla andra typer av skogsområden.

Högstubbar kortare än 5 m ger 1/3 av poängantalet för respektive diameterklass.

¹ För enkelhetens skull ställs inga krav på att använda sig av formella metoder för slumpmässigt utlägg. Huvudsaken är att placeringen av provytan inom det aktuella delområdet inte påverkas av förekomsten av enskilda döda/döende barrträd. Ett sätt att uppnå detta är att lägga ut provytorna på kartan i förhand, innan fältbesök.

² Exempelvis med hjälp av ett ”nät” av provytor som läggs ut med jämna mellanrum.

Med *döende barrträd* avses:

- Levande granar eller tallar där stora delar av kronan domineras av bruna barr
- Levande granar med utbrett kådflöde på stammen som en följd av insektsangrepp eller brand
- Levande granar med tickor på stammen

I nyligen bränd skog är tretåig hackspett mindre selektiv vad gäller trädarter. Vid tillämpning av metoden i nyligen bränd skog används därför inte ”grankriteriet” för högt/mycket högt värde, utan bedömningen görs helt utifrån den sammanlagda mängden stående döda/döende barrträd.

Beräkningsexempel utifrån stamantal

Exempel 1: Det genomsnittliga antalet poäng över alla provytor inom delområdet är 86 poäng per provyta, varav 76 poäng består av gran. Delområdet bedöms ha högt livsmiljövärde för tretåig hackspett.

Exempel 2: Det genomsnittliga antalet poäng över alla provytor inom delområdet är 108 poäng per provyta, varav 38 poäng består av gran. Delområdet bedöms ha medelhögt livsmiljövärde för tretåig hackspett.

Områden med stora koncentrationer av ringhackade träd

Främst under vår och försommar brukar tretåig hackspett ”ringhacka” träd för att dricka sav. Oftast är det friska träd som ringhackas, gärna i solexponerade lägen. Skogsområden med stora koncentrationer av träd med färska ringhack³ (minst 5 träd med färska ringhack per hektar) kan anses ha *högt värde* som livsmiljö för tretåig hackspett, oavsett mängden döda eller döende barrträd.

Kommentarer

Metoden som utgår från volym (*A* ovan) har bättre precision men är mer tidskrävande i fält eftersom den kräver skattningar av både trädhöjd och grundyta/diameter för skattning av enskilda träds volymer. Metoden som utgår från stamantal (*B* ovan) är lättare att tillämpa i fält men är sårbar för situationer där många träd hamnar nära diameterklassgränser.

Tretåig hackspett kan födosöka på klana granar i underskiktet, exempelvis undertryckta granar som dött i konkurrens från det härskande trädskiktet. Därför inkluderas döda och döende barrträd ner till 5 cm i brösthöjdsdiameter.

Arten kan också nyttja lövträd (främst al och björk) för sitt födosök, men i de flesta fallen utgör barrträd (framför allt gran) de viktigaste substraten i boreala skogsområden som är aktuella för produktionsskogsbruk. Därför räknas inte lövträd här. Observera att bohålet också kan hackas ut i lövträd.

Liggande död ved används i mycket liten omfattning som födosökssubstrat i jämförelse med stående döda/döende träd. Därför fokuserar metoden på stående döda/döende träd.

³ Med färska ringhack avses ringhack som bedöms vara mindre än ca 5 år gamla.

Ett annat födosökssubstrat som ibland används är grova grenar på levande, friska granar. Dessa används dock inte i lika stor omfattning som döende och döda träd och tas därför inte med här.

Helt barklösa döda träd (t.ex. silverfurar) har sällan något betydande värde som födosökssubstrat, men för enkelhetens skull (samt för harmonisering med underliggande fältstudier) räknas de in i den här metoden. Resultat från skogsområden där en stor andel av de stående döda barrträden är barklösa bör dock tolkas med stor försiktighet.

Notera även att i lågproduktiv skog (t.ex. fjällbarrskog) kan skogsområden med mindre mängder död ved än vad som framgår av de ovannämnda gränsnivåerna för volym/stamantal (se ”Bedömning av livsmiljövärde”) ha *högt/mycket högt värde* som livsmiljö för tretåig hackspett.

Mer information om artens ekologi och hänsynsbehov återfinns i Skogsstyrelsens vägledning för tretåig hackspett.⁴

Versionshantering

Versionsnr	Datum	Åtgärd och ansvariga
1.0	2023-06-02	Framtagen av Jean-Michel Roberge och Jörgen Olsson
2.0	2024-05-31	Revidering, Jean-Michel Roberge och Jörgen Olsson
2.1	2024-06-05	Mindre revidering, Jean-Michel Roberge och Jörgen Olsson
2.2	2024-11-29	Mindre revidering, Jean-Michel Roberge och Jörgen Olsson. Fastställd av Dan Rydberg, enhetschef.

⁴ <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/artskydd/vagledningar-och-kunskapsstod-artskydd/>